

Nr 4

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motion om dag för allmänna val.

I motionen nr 61 i andra kammaren av herr Nilsson i Agnäs m. fl. hemställs, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i motionen anförts» om att allmänna val i första hand bör äga rum på annan dag än söndag.

Gällande bestämmelser

Om dag för allmänna val till andra kammaren stadgas i 55 § 1 mom. lagen om val till riksdagen (ValL). Ordinarie val skall förrättas på tredje söndagen i september månad och val efter ett av Konungen meddelat nyvalsförordnande på den sön- eller helgdag som Konungen bestämmer.

Om dag för allmänna kommunalval stadgas i 11 § 1 mom. kommunalavallagen (KVL). Val av landstingsmän samt stads- och kommunalfullmäktige skall äga rum på tredje söndagen i september månad, val av municipalfullmäktige på första söndagen i oktober månad och val av kyrkofullmäktige på tredje söndagen i sistnämnda månad.

Om dag för andra val än allmänna, dvs. främst ersättar- och fyllnadsval, stadgas i nämnda båda lagrum 2 mom. Huvudregeln är att sådana val skall förrättas på sön- eller helgdag, som bestäms av länsstyrelsen eller i Stockholm överståthållarämbetet.

Bestämmelser om *de närmare tiderna för valförrättning* ges i 58 § ValL och 22 § KVL. Klockslagsangivelserna kan i detta sammanhang förbigås, men med hänsyn till motionens innehåll bör det noteras, att båda lagrummen innehåller vissa föreskrifter om uppehåll under gudstjänsttid. Om högmässogudstjänst hålls på valdagen i den församling, till vilken valdistriktet hör, skall uppehåll i valförrättningen göras under den tid gudstjänsten pågår.

Historik

Särskilda bestämmelser om viss veckodag för allmänna val infördes förhållandevis sent. För valen till andra kammaren och till landstingen tillkom de första stadgandena därom år 1921, för de primärkommunalavalen år 1930. Tidigare saknades över huvud bestämda regler om valdagar, vilket medförde, att olika val blev förrättade på olika tider inte bara så att landstingsval hölls på annan tid än andrakammar- och fullmäktigval etc. utan

även så att samma val förrättades på olika tider i olika delar av landet. Angivandet i vallagstiftningen av en bestämd veckodag för allmänna val tillkom som en detalj i ett större reformsammanhang, innebärande en strävan att så långt som möjligt sammanföra valförrättningar av olika slag och i skilda landsdelar till en gemensam valdag. Någon närmare redogörelse för utvecklingen av detta vidlyftiga frågekomplex behöver inte lämnas i detta sammanhang. Endast vad som direkt anknyter till söndagen som valdag skall i korthet antecknas.

Frågan om enhetlig och gemensam valdag för andrakammar- och landstingsval behandlades av riksdagen åren 1918 och 1919. Vid förra tillfället (KU nr 21) uppnåddes enighet endast om en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, men det följande året (KU nr 21 och 22) antogs, med bifall till framlagd proposition, dels som vilande ett förslag till grundlagsändring, dels under förutsättning av dettas slutliga antagande ett förslag till ändring i dåvarande landstingsförordningen. Reformerna genomfördes slutligt år 1921, varvid även erforderliga följdändringar i ValL beslöts (KU nr 2). I samband härmed fastställdes söndagen som valdag för ifrågavarande val. Av 1919 års proposition framgår emellertid, att utvecklingen redan gått därhän att söndagen blivit en vanlig valdag. Sålunda förrättades flertalet av andrakammarvalen, åtminstone på landsbygden, på söndagar liksom även landstingsvalen. Att så skett utan att olägenhet försports åberopades av departementschefen som ett viktigt skäl vid ställningstagandet, hurvida en arbetsfri vardag eller en söndag borde föreslås som ordinarie valdag, ett spörsmål som särskilt övervägdes. Ätminstone tills vidare, tills resultaten av pågående utredning om införande av helgdagar utan kyrklig karaktär förelåg, fann sig departementschefen böra ge företräde åt söndagen. I samma riktning hade under det föregående utredningsarbetet majoriteten av de hörda länsstyrelserna och landstingen uttalat sig. Konstitutionsutskottet uttalade på denna punkt, att det från flera synpunkter vore en fördel, om en arbetsfri vardag kunde införas på hösten, och uttryckte en förhoppning om att den pågående utredningens förslag snarast möjligt skulle kunna föreläggas riksdagen.

Den utredning, som åsyftades i 1919 års proposition och utskottsutlåtande, verkställdes av arbetstidskommittén. I betänkande år 1920 framlade denna förslag om en sammanhängande arbetarsemester på åtta dagar, varigenom frågan om införande av helgdagar utan kyrklig karaktär förföll. Detta spörsmål återupptogs inte förrän av helgdagssakkunniga i deras betänkande år 1947 (SOU: 27). Den vidare utvecklingen av denna fråga saknar emellertid betydelse i detta sammanhang.

Som valdag även för primärkommunala val fastställdes söndagen, som ovan nämnts, år 1930. Detta skedde i samband med tillkomsten av de nya kommunallagarna nämnda år. Något förslag om angivande av söndagen som valdag återfanns inte i den framlagda propositionen, men i konstitutionsut-

skottets utlåtande över denna (nr 30) gjordes i förslaget till KVL ett tillägg av denna innebörd. Ändringen synes ha uppfattats endast som en detalj av väsentligen lagteknisk innebörd; någon motivering anfördes inte.

I sammanhanget må, med hänsyn till motionens innehåll, även antecknas, att de förut nämnda stadgandena om avbrott i valförrättning under gudstjänsttid blev föremål för riksdagsbehandling åren 1926 och 1927. Vid det förra tillfället väcktes motioner dels om förtydligande av stadgandena i fråga, dels om upphävande av alla föreskrifter om uppehåll i valförrättning. I gemensamt utlåtande (nr 7) föreslog konstitutionsutskottet en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av berörda frågor. I proposition följande år föreslogs bl. a., att stadgandena om uppehåll under gudstjänsttid skulle utgå. Konstitutionsutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 17), att en sådan ändring inte varit avsedd i 1926 års utlåtande. Utskottet fann det inte vara förenligt med god borgerlig och kyrklig ordning, att valförrättning pågår samtidigt med högmässogudstjänst i orten, och föreslog, att bestämmelserna i fråga skulle bibehållas med vissa jämkningar som avsåg att tillgodose de framförda önskemålen om förtydligande. Utskottets förslag bifölls.

Söndagen som allmän valdag har sedermera aktualiserats i riksdagen endast vid ett tillfälle. I en motion år 1951 hemställdes om utredning angående möjligheterna att förlägga de allmänna valen till en senare tidpunkt på hösten och om möjligt till en vardag. I sistnämnda del påpekade konstitutionsutskottet i avgivet utlåtande (nr 11), att något förslag i motsvarande riktning inte varit föremål för riksdagens prövning efter år 1919. Detta förhållande visade enligt utskottets mening, att valens förläggande till en söndag numera så vuxit in i det allmänna medvetandet, att några principiella betänkligheter mot söndagen som valdag knappast längre vore för handen. Med hänsyn härtill och under erinran om att uppehåll skall göras i valförrättning under tid, då högmässogudstjänst pågår, avstyrkte utskottet motionen, vilken avlogs av riksdagen.

Det må i sammanhanget även antecknas, att 1965 års *valtekniska utredning* enligt sina direktiv skall överväga bl. a. i vad mån utsträckning av de allmänna valen till två dagar kan leda till ett ökat valdeltagande och främja en eventuell reform av poströstningen, syftande till att möjliggöra en preliminär röstsammanräkning som även omfattar poströsterna.

Motionen

Motionärerna uttalar, att det från skilda synpunkter är olämpligt att ha söndagen som allmän valdag. I första hand talar religiösa skäl för att verksamheten på denna veckodag inskränks till det absolut nödvändiga. Men även för människor, som inte anlägger dessa religiösa aspekter, måste det

enligt motionärernas uppfattning ofta vara olägenheter förbundna med att val förrättas på söndagar. Många vistas utanför hemmet den dagen, för fri-luftsliv etc. Vidare bör det övervägas, om inte allmänna val bör äga rum under mer än en veckodag. I första hand bör enligt motionärernas mening annan dag än söndag ifrågakomma som valdag, men om söndagen iages i anspråk, bör ännu en valdag finnas, närmast lördag eller måndag.

Utskottet

I förevarande motion upptages två frågor, nämligen dels om söndagen bör tagas i anspråk som valdag och dels om de allmänna valen bör utsträckas till att omfatta två valdagar.

Av den föregående redogörelsen har framgått att 1965 års valtekniska utredning bl. a. skall överväga, om de allmänna valen bör omfatta två dagar. Det är uppenbarligen ofrånkomligt att i detta sammanhang även pröva vilka veckodagar som bör ifrågakomma som valdagar. Med hänsyn härtill finner utskottet, som även hänvisar till vad som anfördes i dess ovan berörda utlåtande vid 1951 års riksdag, inte skäl till någon riksdagens åtgärd i anledning av motionen.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionen II: 61 inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 februari 1966

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

Från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Damström, Erik Olsson, Hernelius, Sörlin, Dahlberg*, Sörenson, Harald Pettersson, Tistad och Svenungsson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Henningsson, Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jönköping, Andersson i Storfors, Keijer, Mossberg, Boo, Werner och Gustafsson i Stenkyrka*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Hamrin* i Jönköping.